

Legitymizacja władzy

Dlaczego „władza jest prawomocna”; „dlaczego władza jest uzasadniona”?

- procedury prawne legitymizujące władzę same wymagają legitymizacji
- uprawomocnienie władzy (i kryzys tegoż uprawomocnienia) jest jedynie konsekwencją „odczarowania” świata. Uzasadnienia domaga się nie tylko władza czy prawo, ale rzeczywistość społeczna.
- szybkość zmian kulturowych, spadek znaczenia przyjmowanych wcześniej kryteriów usensownienia świata (Bóg, Tradycja) wywołują stan niepewności i „problemy tożsamościowe” jednostek.

LEGITYMIZACJA A LEGITYMACJA

- **Legitymacja** (prawomocność): stan, kiedy władza jest prawomocna. Władza polityczna posiada legitymację (prawomocność), jeżeli ci, wobec których jest ona wykonywana są przekonani, że jest ona **uprawniona**.
- **Legitymizacja (uprawomocnienie)**: proces prowadzący do uzyskania legitymacji. Koncepcje legitymizacji władzy sprowadzają się do wskazania źródeł prawomocności władzy.

- Władza jest legitymizowana, gdyż została nabyta i jest sprawowana zgodnie z regułami pisanymi lub niepisanymi.
- Reguły, które są podstawą wykonywania władzy również powinny być uprawomocnione.
- Źródłem ich prawomocności jest przekonanie stron związanych stosunkami władzy o autorytecie rządzących oraz o tym, że działają w interesie ogółu. Rządzeni wyrażają ponadto czynne przyzwolenie na bycie rządzonymi poprzez konkretne zachowania (udział w wyborach).
- Głównym źródłem legitymizacji władzy jest przekonanie grup społecznych, iż akceptowane przez nie wartości są wartościami uznawanymi przez sprawujących władzę.

KONCEPCJE LEGITYMIZACJI WŁADZY

MAX WEBER „Gospodarka i społeczeństwo”

Panowanie:

- 1/ istnieją panujący i podwładni;
- 2/ panujący mają wolę wpływania na podwładnych, wyrażoną w rozkazach;
- 3/ posłuszeństwo;
- 4/ prawo do wywarcia skutecznego wpływu nie jest przez podwładnych kwestionowane.

M. Weber, *Gospodarka i społeczeństwo*, Warszawa 2002, s. 39.

Typy prawomocnego= legitymizowanego panowania:

1/ tradycyjna

2/ charyzmatyczna

3/ racjonalno – legalna „wiara w legalność”

Źródła przypisywania przez działających danemu porządkowi prawomocnego obowiązywania:

1/ tradycjonalizm,

2/ wiara afektywna,

3/ wiara racjonalna ze względu na wartości:

prawomocność obowiązywania tego, co absolutnie ważne = ważność prawa naturalnego

4/ wiara w legalność:

wiara w legalność pozytywnego ustanawiania = podporządkowanie się spełniającym formalne wymogi i ustanowionym przepisom prawa.

Tradycjonalizm

- Na tronie zasiada król lub królowa, którzy mają do tego prawo z racji prawowitego (legitimate) urodzenia.
- Substancjalne rozumienie władzy: atrybut Boga, udzielony przez akt mistyczno-religijno-magiczny. Elementy władzy: decydowanie i posłuszeństwo. Władza była prawomocna przez samo istnienie. (do czasów renesansu)
- Thomas Hobbes: władza o charakterze metafizycznym (auctoritas) a formułowanie nakazów i zakazów przez osoby obdarzone władzą metafizyczną (potestas).
- Rozkaz jest legitymizowany przez tradycję, zwyczaj, precedens, moralność, utylitarną celowość. W sferach wolnych od tradycji, przez wolną wolę przywódcy. Stosunki między władcą (panem) a poddanymi nie są skodyfikowane.
- Oświecenie: koncepcje umowy społecznej.

Panowanie tradycyjne „trwa na mocy wiary w świętość istniejących od dawna porządków i potęgi panujących (...). Słucha się pana z racji na jego powagę, której udziela mu tradycja przez szacunek. O treści rozkazów decyduje tradycja, której nierozważne naruszenie przez panującego zagrażałoby prawomocności jego władzy, opierającej się wyłącznie na świętości tradycji.

Stworzenie nowego prawa, przeciwnego normom tradycyjnym, uchodzi za coś zasadniczo niemożliwego. (...). Natomiast poza normami tradycji wole panującego ograniczają jedynie restrykcje, jakie narzuca poczucie sprawiedliwości, ograniczają więc w sposób .niezmiernie elastyczny”.

M. Weber, *Trzy typy prawomocnego panowania.*

Władza patriarchalna.

Wiara afektywna (legitymizacja charyzmatyczna)

Panowanie charyzmatyczne ma miejsce „na mocy uczuciowego oddania osobie pana oraz uznania dla jego niezwykłych talentów (charyzma), w szczególności magicznych, bohaterstwa, mocy ducha i mowy. Źródłem osobistego oddania jest tu egzaltacja jaką budzi coś wiecznie nowego, niecodziennego, niebywałego (...).

Typem rozkazującego jest przywódca. Typem słuchającego jest uczeń – zwolennik.

Jest się posłusznym przywódcy wyłącznie ze względu na jego czysto osobiste, niecodzienne cechy, nie zaś, ze względu na wyznaczone mu stanowisko lub przyjętą tradycyjnie godność”.

Typy władzy: władza proroków, władza bohaterów wojennych, demagogów.

Następcę charyzmatycznego władcy można wybierać na kilka sposobów:

1/ poszukuje się oznak kwalifikacji charyzmatycznych;

2/ odwołuje się do wyroczni;

3/ desygnuje się nowego władcę (może tego dokonać sam władca, uczniowie posiadający odpowiednie kwalifikacje, można wybrać syna władcy – na zasadzie „charyzmę ma się we krwi”, przekazuje się ją rytualnie lub wybiera się nowego władcę przez głosowanie).

Wiara w legalność: legitymizacja racjonalno-legalna

Prawomocność legalna: „posłuszeństwo obowiązuje nie wobec osoby na mocy jej swoistego prawa, lecz wobec ustanowionej zasady, która określa komu i w jakim stopniu jest ono należne. Również rozkazujący jest posłuszny zasadzie, gdy wydaje rozkaz, słucha „prawa”, „przepisów”, formalnej i abstrakcyjnej normy (....). Obowiązek posłuszeństwa jest ujęty w ramy pewnej hierarchii stanowisk podporządkowującej niższe stanowiska wyższym oraz regulującej procedurze składania zażaleń.

M. Weber, *Trzy typy prawomocnego panowania.*

Panowanie jest legalne, jeżeli wynika z ustaw uznawanych przez obie strony stosunku władzy za prawomocne i obowiązujące.

Aspekt formalnoracjonalny - władza jest sprawowana na podstawie prawa ustanawianego w sposób przewidziany przez przepisy prawa.

Aspekt wartościoworacjonalny - prawo stanowione przez władze, szczególnie zasady konstytucyjne, jest słuszne i zgodne z wymogami moralnymi.

David Easton typy legitymizacji:

1. Legitymizacja ideologiczna – opiera się przede wszystkim na akceptacji głównych zasad, według których władza jest zorganizowana w systemie politycznym i rozprzestrzeniona.

Na ten typ legitymizacji składają się równocześnie elementy:

- a) określania celów i podstawowych zasad systemu czyli swego rodzaju wartości systemu;
- b) wyróżnienie tych ideałów, celów i zasad, które pomagają w interpretacji przeszłości, tworzą podstawy do ocen teraźniejszości, wyznaczają wizję przyszłości.

2. Legitymizacja strukturalna – opiera się na przekonaniu o prawowitym, legalnym i praworządnym charakterze reżimu politycznego. W zakres tego rozumienia wchodzi również akceptacja społeczna dla panującego porządku prawnego i legitymowanej w jego zakresie pozycji instytucji.

Normy prawne nie mają absolutnej zdolności do legitymowania instytucji, mogą się zmieniać i legitymować inne instytucje.

3. Legitymizacja personalna: podstawową rolę spełniają zachowania autorytetów, ich sposób działania politycznego, osobowość.

Jeżeli legitymizacja personalna jest silna, to autorytety korzystając z tej „rezerwy poparcia” mogą naruszać nawet normy reżimu, ustalony tryb rozpatrywania żądań przez system.

Ten typ legitymizacji jest szerszy niż prawomocność charyzmatyczna u Webera, gdyż zakłada oddziaływania manipulacyjne fabrykujące „fałszywą” charyzmę.

Legitymizacja personalna pomaga w stabilizowaniu zmian, jakim podlega system.

David Beetham: poziomy legitymizacji władzy

1/ reguły nabywania i zdobycia władzy;

2/ poziom przekonań:

zgodność rządzących i rządzonych w najważniejszych elementach systemu politycznego i społecznego.

3/ partycypacja rządzonych w życiu politycznym.

KRYZYS LEGITYMIZACJI WŁADZY

Jürgen Habermas

1/ DANIEL BELL

1960 – The End of Ideology, koniec epoki kapitalizmu

1973 – The Coming of Post-Industrial Society: nowa forma kapitalizmu – społeczeństwo wiedzy (usługi/przetwarzanie informacji, zmiana stratyfikacji społecznej, nowe elity)

1976 – Kulturowe sprzeczności kapitalizmu: systemy społeczne (ekonomiczno-techniczny, polityczny, kulturowy) nastawione na inne wartości i cele. Kultura pełni funkcję uprawomocniania ludzkich zachowań.

2/ KARL POLANYI – Trade and Market, Wielka Transformacja, lata 40 –te, znaczenie mechanizmów wymiany: wzajemność, redystrybucja, rynkowy; wolny rynek przynosi rozwarstwienie ekonomiczne

3/ IMMANUEL WALLERSTEIN – 1999 Koniec świata jaki znamy:

upadek komunizmu, skok technologiczny, demografia, globalizacja – maksymalizacja zysków, brak dominującego mocarstwa, demokratyzacja jest przeszkodą rozwoju kapitalizmu, nowa forma: kapitalizm państwowy (Rosja, Chiny)

4/ Christopher Lasch – The Culture of Narcissism. American Life an Age of Diminishing Expectations – kryzys tożsamości, narcyzm wtórny.

- Państwo to „system sprawujący uprawomocnioną władzę”.
- wejście systemu stanowi lojalność mas.
- wyjściem są decyzje administracyjne dotyczące przede wszystkim sposobów alokacji dóbr. Kryzysy występują zarówno na wejściu, jak i wyjściu systemu.
- kryzysy wejścia to kryzysy uprawomocnienia
- kryzysy wyjścia to kryzysy racjonalności
- możliwe są więc cztery rodzaje kryzysów: ekonomiczny, racjonalności, prawomocności i motywacji.

Powody przyjmowania danego porządku jako uprawomocnionego ulegały zmianom na różnych etapach rozwoju społeczności ludzkich:

1/ mity odwołujące się do myślenia magicznego.

Odwołanie się do takiego uprawomocnienia nie jest jednak możliwe, ponieważ tradycja rozumiana jako „mityczna, religijna lub metafizyczna interpretacja całej rzeczywistości”, utraciła swoją legitymizacyjną moc.

2/ Modernizm: wraz z pojawieniem się społeczeństw zróżnicowanych klasowo można mówić o właściwych **ideologiach politycznych.**

Odwołują się one do uzasadnień opartych na światopoglądach religijnych, etycznych czy filozoficznych (Oświecenie).

3/ W społeczeństwach okresu kapitalizmu funkcję ideologii politycznych przejmują **stosunki produkcji.**

➤ Jednakże odwołanie się przez państwo dla uprawomocnienia istniejącego porządku, jedynie do wartości związanych z aktywnością jednostek w sferze rynkowej pomijało sferę świata życia (Lebenswelt).

➤ Kolonizacja świata życia przez systemy:

przeniesienie kryteriów racjonalności instrumentalnej na sferę kultury, w której działania jednostek oparte są na kryteriach racjonalności materialnej (aksjologicznej).

Świat życia (Lebenswelt) komponenty strukturalne:

1/ społeczeństwo – prawo jawi się jako dane, zastane, rzeczywiście istniejące i nieproblemalizowalne, faktycznie istniejące = normatywność prawa, uznanie za obowiązujące.

2/ kultura – reprodukcja kulturowa dostarcza uprawomocnienia porządkowi instytucjonalnemu = akceptacja, ważność norm prawnych.

3/ jednostka (osobowość).

KOLONIZACJA ŚWIATA ŻYCIA:

Podporządkowanie działań komunikacyjnych, poprzez które następuje odnawianie normatywnych struktur świata życia, działaniom strategicznym charakterystycznym dla funkcjonowania systemu polityczno-administracyjnego i systemu gospodarki.

Następstwem kolonizacji świata życia przez system ekonomiczny stały się konsumpcjonizm i indywidualizm posiadania.

Systemy (państwo, gospodarka) nie były w stanie dostarczyć wartości koniecznych do integracji społecznej i kulturowej reprodukcji.

Stosowane w ramach podsystemu polityczno-administracyjnego strategie uprawomocnienia same wymagają uprawomocnienia.

„Im mniejsze są możliwości systemu kulturowego wytworzenia odpowiednich motywacji dla systemu politycznego, systemu edukacyjnego i systemu zatrudnienia, tym bardziej muszą być one zastąpione dobrami konsumpcyjnymi(...)”.

J. Habermas, *Legitimation crisis*, translated by Th. McCarthy, Beacon Press, Boston 1975, s. 93-94.

„dialektyka Oświecenia” – paradoks rozwoju historycznego cywilizacji zachodniej:

- dysproporcja między stale rosnącym poziomem kontroli nad procesami zachodzącymi w świecie przyrody a brakiem kontroli nad rosnącą irracjonalnością praktyki społecznej;
- rozum, który miał wyzwolić człowieka z myślenia metafizycznego stał się narzędziem jego zniewolenia;
- ujarzmienie przyrody = ujarzmienie człowieka

4/ Potrzebne stało się uprawomocnienie bezpośrednio wynikające z kulturowego przekazu, które istniało w społeczeństwach przedburżuazyjnych (tradycyjnych).

Ideologię wolnej wymiany rynkowej zastępuje **państwowe planowanie kompensacyjne realizowane w ramach interwencjonistycznej polityki państwa.**

Rolę nowego sposobu uprawomocnienia przejmuje postęp naukowo-techniczny kierowany i sterowany przez państwo.

Procesy reprodukcji	Komponenty strukturalne		
	Kultura	Spółeczeństwo	osobowość
Reprodukcja kulturowa	schematy interpretacji, co do których możliwe jest osiągnięcie konsensu („prawomocna wiedza”)	Uprawomocnienie	działające kształcąco wzory zachowań, cele wychowania
Integracja społeczna	zobowiązania	prawowicie uporządkowane stosunki interpersonalne	przynależność społeczna
Socjalizacja	dokonania interpretacyjne	motywacja do działań respektujących normy	zdolności interakcyjne („tożsamość indywidualna”)

Zakłócenia reprodukcji kulturowej wywołują uczucie utraty sensu.

Jednostki nie są w stanie prawidłowo wykorzystywać wspólnego im zasobu kulturowej wiedzy. Powoduje to niemożność podejmowania satysfakcjonujących działań komunikacyjnych, które służą nieustannemu uzgadnianiu norm uzyskujących w ten sposób moc wiążącą dla biorących udział w komunikacji językowej (działaniach komunikacyjnych).

Jednostka doświadczająca utraty sensu traci tym samym wiarę w prawomocność istniejącego porządku społeczno-instytucjonalnego. Dochodzi również do kryzysu „orientacji działania i wzorów zachowania” podmiotów.

Zjawiska kryzysowe towarzyszące zaburzeniom reprodukcji (patologie).

Procesy reprodukcji	Komponenty strukturalne			Wymiar wartościowań
	Kultura	Spoleczeństwo	Osobowość	
Reprodukcja kulturowa	utrata sensu	Cofnięcie uprawomocnień	kryzys orientacji i kryzys wychowania	racjonalność wiedzy
Integracja społeczna	osłabienie tożsamości zbiorowej	anomia	Wyobcowanie	solidarność członków
Socjalizacja	załamanie się tradycji	ubytek motywacji	psychopatologie	poczytalność i odpowiedzialność osoby

Tabela 3. Powiązania między światem życia społecznego a podsystemami sterowanymi przez media.

Świat życia		System	
Poziom kulturowy	Poziom instytucjonalny (społeczeństwo obywatelskie)	Instytucjonalny poziom sterowania	Mechanizmy sterowania
znaczenia	instytucje kulturowe	instytucje	„władza”
polityczne	instytucje społeczne	instytucje gospodarcze	„pieniądz”
+ Kompetencje	instytucje odnoszące się do osobowości	kolonizacja	sterujące
działania			

Diagram illustrating the relationships between the social world of life and controlled subsystems through media. The table is structured as follows:

- Świat życia (Social World of Life):**
 - Poziom kulturowy (Cultural Level):** Contains "znaczenia" (meanings), "polityczne" (political), "więzy (solidarities) + Kompetencje" (competencies), and "działania" (actions).
 - Poziom instytucjonalny (społeczeństwo obywatelskie) (Institutional Level - Civil Society):** Contains "instytucje kulturowe" (cultural institutions), "instytucje społeczne" (social institutions), and "instytucje odnoszące się do osobowości" (institutions related to personality).
- System (System):**
 - Instytucjonalny poziom sterowania (Institutional Control Level):** Contains "instytucje" (institutions) and "instytucje gospodarcze" (economic institutions).
 - Mechanizmy sterowania (Control Mechanisms):** Contains "„władza”" (power), "„pieniądz”" (money), and "sterujące" (controlling).

Key processes and relationships shown in the diagram:

- „dekolonizacja” (decolonization):** Indicated by an arrow pointing from the Cultural Level to the Institutional Level of the Social World of Life.
- demokratyzacja (democratization):** Indicated by an arrow pointing from the Institutional Level of the Social World of Life to the Institutional Control Level of the System.
- kolonizacja (colonization):** Indicated by an arrow pointing from the Institutional Control Level of the System back to the Institutional Level of the Social World of Life.
- sterujące (controlling):** Indicated by an arrow pointing from the Mechanisms of Control back to the Institutional Control Level of the System.

- Kryzysy rozumiane jako nierozwiązywalne problemy sterowania, pojawiające się w społeczeństwach późnego kapitalizmu związane są z procesami unowocześniania się społeczeństwa tradycyjnego i rosnącą złożonością rzeczywistości społecznej.
- Konieczna staje się zmiana norm społecznych i sposobów ich uzasadniania.
- Rozwiązanie paradoksu uprawomocnienia (władza sama ustanawia prawo, które ją uprawomocnia) widzi Habermas w niewymuszonym uzgodnieniu ważności norm legitymizujących władzę, jakiego dokonują zainteresowane osoby występujące w roli z zasady wolnych i równych partnerów umowy w drodze działania komunikacyjnego.

Habermas wprowadza tutaj **dwa poziomy prawomocności**.

1/ prawomocność dokonywanych działań komunikacyjnych. Są one prawomocne, o ile spełniają roszczenia ważności (prawomocność dyskursu).

2/ prawomocność uzgodnionych norm = odnowienie normatywnych podstaw świata życia.

DYSKURS – mowa argumentacyjna, która służy uzgodnieniu roszczeń ważności. Pojęcie idealizacyjne.

Dyskurs Teoretyczny – problematyczne twierdzenia

Dyskurs praktyczny – problematyczne normy.

CEL DYSKURSU: konsens partnerów interakcji społecznych w zakresie spornych między nimi roszczeń ważności.

WARUNKI:

- 1/ porozumiewanie się zgodne z regułami etyki mowy;
- 2/ idealna sytuacja mowy.

Podstawą obowiązywania norm prawnych jest ich roszczenie do wyrażania wspólnych lub powszechnie podzielanych potrzeb i interesów.

WARUNKI ROZUMIENIA WYPOWIEDZI JĘZYKOWYCH

„Świat życia stanowi jednocześnie horyzont dla sytuacji językowych i źródło dokonań interpretacyjnych, podczas gdy sam ze swej strony reprodukuje się tylko poprzez działanie komunikacyjne”.

Wymogi (przesłanki pragmatyczne) działań komunikacyjnych w ramach dyskursu praktycznego:

- 1/ istnienie sfery publicznej i inkluzja każdego, kto wnosi jakieś, nawet kontrowersyjne, roszczenia do prawomocności;
- 2/ równouprawnienie komunikacyjne;
- 3/ prawdziwość wypowiedzi uczestników;
- 4/ swoboda wypowiedzi, dopuszczenie lepszych argumentów.

Za ważne mogą być uznane tylko te normy, które są zaakceptowane (lub mogłyby być zaakceptowane) przez wszystkich uczestników dyskursu.

Raz uprawomocnione w drodze dyskursu normy społeczne, szczególnie normy prawne wobec szybkich zmian rzeczywistości społecznej wymagają dla swojej trwałości ponownego uzgadniania w ramach ponawianego dyskursu (demokracja dyskursywna).

Teza:

Rozpoznanie przez prawników normatywności (ważności) reguł i zasad prawa wymaga odniesienia się (choćby pośrednio i milcząco) do normatywnej struktury świata.

Normatywna struktura świata społecznego (świata życia) stanowi podstawę rozpoznania normatywności reguł prawnych.

Proponowana przez Habermasa zasada demokracji określa efekt legitymizacyjny w kategoriach jednomyślności:

- Tylko te ustawy mogą być uznane za prawomocne, które mogłyby spotkać się z aprobatą wszystkich obywateli w dyskursywnym procesie stanowienia prawa, który zostałby zorganizowany zgodnie z prawem.
- Ustawy i decyzje polityczne w społeczeństwach pluralistycznych mogą być racjonalne i w konsekwencji legitymizowane, jeżeli zinstytucjonalizowane procedury decyzyjne są otwarte na bodźce płynące z nieformalnej sfery publicznej i odpowiednio zorganizowane do wspierania racjonalności różnych typów dyskursu oraz zapewnienia skutecznego ich włączania.

Miejscem legitymizacji władzy państwowej jest społeczeństwo obywatelskie/społeczeństwo cywilne:

- silna partycypacja społeczeństwa w podejmowaniu decyzji politycznych w oparciu o zinstytucjonalizowane procedury dyskursu;
- rozwinięta sfera publiczna: niepolityczna i polityczna (ciała ustawodawcze otwarte na dyskurs publiczny, proceduralne mechanizmy korygujące efekty niepożądane, autentyczna wymiana argumentów);
- nowe tożsamości obywateli muszą być tworzone przez nich samych;

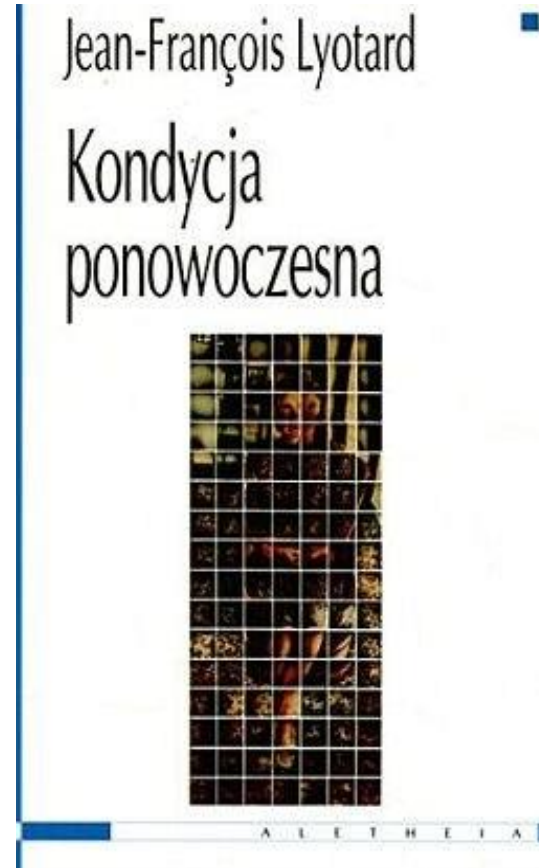
- polityka deliberatywna: oddolne przyswajanie praw; chroni integralność jednostki w kształtujących jej tożsamość relacjach społecznych, wspiera autonomię jednostek.
- patriotyzm konstytucyjny: zasada politycznego zrzeszania się, która wzmacnia wrażliwość na integralność różnych form życia w wielokulturowym społeczeństwie, podtrzymuje więzi solidarności między obywatelami.
- obywatele podzielają wartości wspólnej kultury politycznej: partycypacja, komunikacja i kontestacja w ramach zasad prawa.

Postmodernizm. Koniec wielkich metanarracji.

Koniec klasycznych paradygmatów prawa.

Teoria metanarracji:

dla nowoczesności charakterystyczne jest istnienie takich teorii, które nie tylko zgłaszają roszczenie do uniwersalnej prawdziwości, lecz także do wyjaśnienia całości rzeczywistości i rządzących nią zasad, w tym również dostarczenia kryteriów rozstrzygających o prawdziwości innych teorii.

Kryzys nowoczesności jako pewnego projektu cywilizacyjnego, filozoficznego.

Wielkie metanarracje (wielkie opowieści): ich celem było legitymizowanie nauki i wszelkich działań społecznych.

1/ „opowieść wolnościowa” (od Rousseau): metafizycznie pojmowany lud, który powinien być poddany procesom emancypacji. Nauka miała zapewnić wyzwolenie.

2/ „opowieść spekulatywna” (od Hegla): w miejsce ludu pojawia się Duch.

Koniec wiary w jedną prawdę. Nauka legitymizuje sama siebie.

- Idea racjonalności instrumentalnej nie może być jedynym kryterium postępu społecznego i jedyną podstawą prawomocności i legalności władzy i prawa.
- Antynaturalizm i antypozytywizm.
- Odrzucenie stałych tożsamości i podziałów społecznych.
- Antyfundamentalizm: filozofia nie może być uznawana za dyskurs uniwersalny (Richard Rorty).
- Należy dopuścić do głosu „odrzucone rodzaje wiedzy” (Michel Foucault).
- **Nowe sposoby myślenia o prawie (kierunki współczesnej filozofii prawa):**
 - 1/ krytyczne studia nad prawem (Critical Legal Studies)
 - 2/ ekonomiczna analiza prawa (Law and Economics)
 - 3/ Law and Literature
 - 4/ feministyczna jurysprudencja (feminizm prawniczy).